

Atriebīgās dejas

Sievišķais un vīrišķais

Mūsdienu cilvēkam nav viegli saprast 19. gadsimtā un tālaika vīzē tik diskutēto „sieviešu jautājumu”, kas gan nenozīmē, ka šis pats jautājums netiktu diskutēts arī 21. gadsimtā, tikai citādos veidos. Un ne jau viss, ko nesaprata 200 gadus atpakaļ, ir saprasts tagad.

Kā to ir konstatējuši ne tikai K. G. Jungs un Ē. Neumans, bet varam pārlicināties arī mēs paši, - daudzu mitoloģiju kosmogoniskie mīti apraksta zemi kā sievišķu un debesis kā vīrišķas. Šeit mēs varam atcerēties kaut vai grieķu Gaju un Ūranu, kas radās no primitīvā Haosa. Bet Urāns dzima no Zemes!

Un ja mēs cilvēka psihi stādamies priekšā kā pasauli, tad tās sievišķā daļa vai zeme būs zemapziņa, bet vīrišķā (debesis) – apziņa, kura dzimst no zemapziņas, kura reprezentē arī vēsturi, zināšanas un pagātņi, bet apziņa – nākotni, apzināšanās, saprašanas un racionālas tālākvirzīšanas procesus.

Nedaudz provokatoriski jau tas skan, bet var teikt arī tā – sievišķais princips nozīmē „visu zināt, bet neko nesaprast”, bet vīrišķais – „neko nezina, bet visu saprast”. Tādēļ sievišķais tiecas uz vīrieti – ir jāsaprot, kas ar mani notiek! Un vīrišķais tiecas uz sievišķo – vēloties kaut ko uzzināt, lai pēc tam varētu to izskaidrot.

Vīrišķais princips vērsts attīstībā, taču tā iespējama tikai pēc tam, kad ir kaut kas uzzināts – kad ir notikusi satikšanās ar sievišķo. Ja vīrišķais pretendē uz attīstību bez šīs satikšanās, tad tā nav attīstība, bet gan lidināšanās pa mākoņiem vai tukšziedīga gaisā pasistība Pietuka Krustiņa stilā. Tādēļ vīrišķais ir dinamisks, bet diemžēl iznīcīgs. Un šī iznīcība iestājas ik brīdī, kurā nenotiek saplūšanas ar sievišķo izraisīta tālākvirzība.

Sievišķais princips turpretī ir mūžīgs kā visa vēsture līdz pat Lielajam Sprādzienam. To nemaina apstākļi, ka kaut kur ir pazudis vīrišķais. Sievišķība ir pasīva, gaidot saplūšanu. Kad tā notiek, sievišķais princips tiek nostiprināts augstākā attīstības pakāpē, kas kārtīgi noglabājas sievišķajās atmiņās un zemapziņas bibliotēkās.

Apziņa gan filoģenētiski, gan ontoģenētiski ir jaunāka par zemapziņu, tā ir no zemapziņas dzimusi, gluži kā senajam cilvēkam Saule – apziņas gaismas simboliskais avots – kura iznirst no okeāna. Psihei kļūstot par

zemapziņu un apziņu, rodas vīrišķais un sievišķais un tā sadejošanās un nesadejošanās neskaitāmie varianti.

Sieviete un vīrietis

Tā ir provokācija - sinonīmu nozīmē lietot vārdus „sieviete” un „sievišķība”, kā arī „vīrietis” un „vīrišķība”. Tomēr tas bieži tiek darīts, turklāt neapzinoties to kā provokāciju.

Un ja tā, tad būt sievietei, var nozīmēt arī „nespēju domāt un saprast” vai arī – „atkarību”, „važas attīstībai”, „atpakaļrāpulību”. Savukārt no šiem apgalvojumiem ir tikai solis līdz sievietes kā „regresīva dzimuma” atzīšanai.

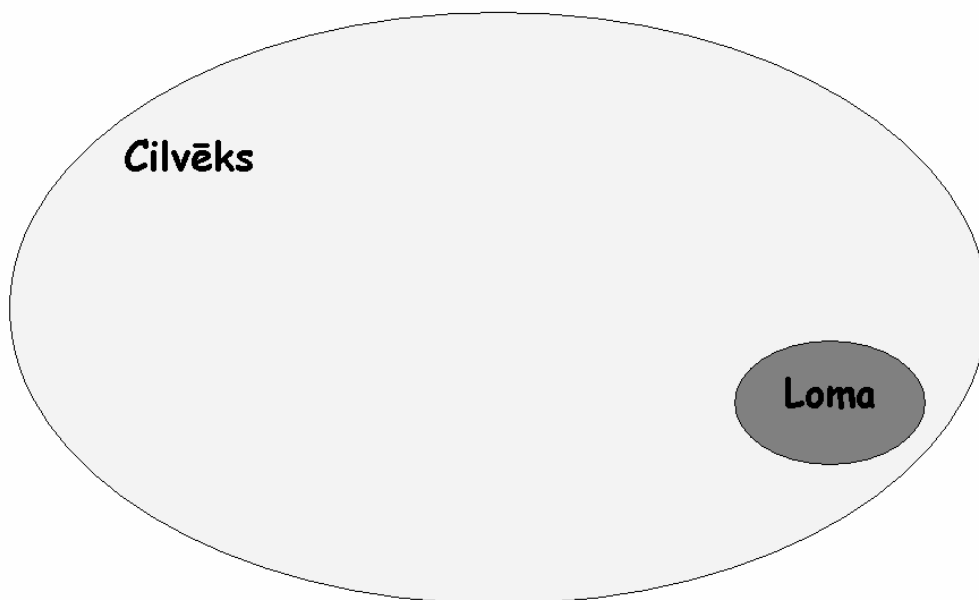
Tomēr saskaņā ar *in – ja* principu – visā sievišķajā ir daļiņa vīrišķā un otrādi. Respektīvi - sievietē ir arī vīrišķais un vīrietī - arī sievišķais. Tātad sievišķi vīrišķās dejas un saplūšana notiek ne tikai attiecībās - ārēji, bet arī katrā cilvēkā iekšēji. Jeb tas, ko Freids domāja, sakot, ka cilvēks ir biseksuāls.

Ja mēs šādi saprotam sievišķību – vīrišķību, tad mums nav grūti nesaistīt cilvēces progresu tikai ar vīriešiem, bet gan ar vīriešu un sieviešu vīrišķo daļu. Bet tas, ko nozīmē attīstība, ir ierakstīts vīriešu un sieviešu sievišķajā daļā.

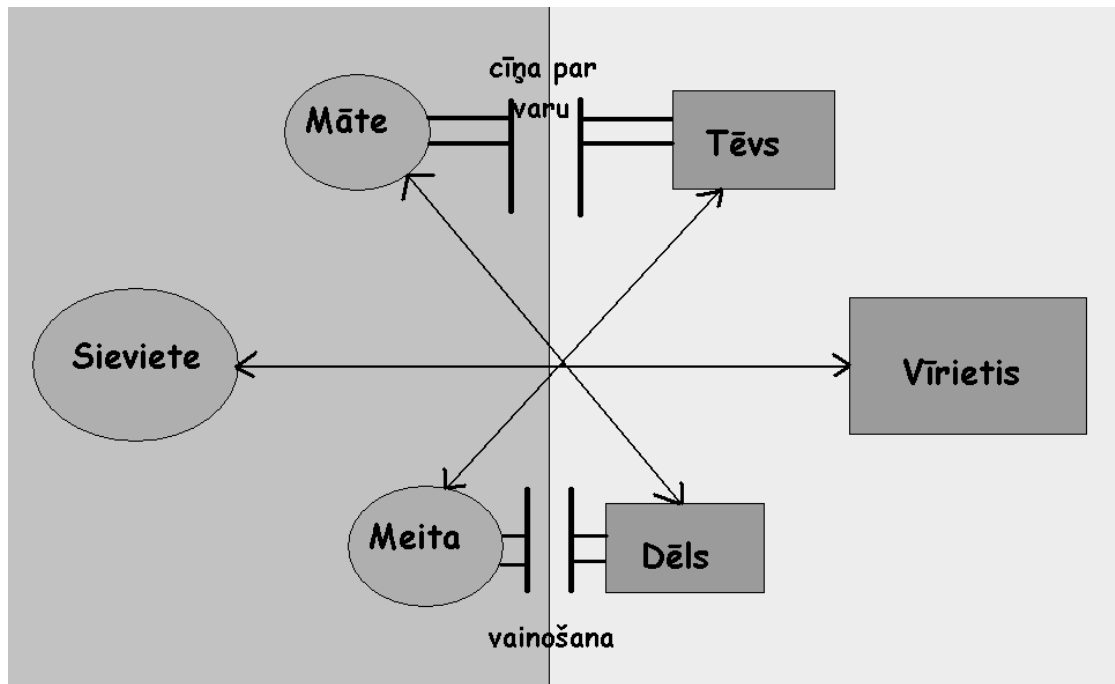
Un, šķiet, ne jau nu tikai aizgājušo gadsimtu tumsa slēpj sevī šos aizspriedumus. Tie ir dzīvi vēl šodien. Jo parasti tur, kur notiek strauja attīstība, vai ir potenciāli iespējama dinamika, piemēram biznesā vai politikā, tur ir daudz vīriešu. Bet tur, kur iestāties ideju apsīkums vai kāda cita stagnācija un līdzsvars vai – kur ir jāiztur, tur ir daudz sieviešu, piemēram izglītībā vai veselības aizsardzībā.

Sieviešu un vīriešu lomas.

Vispirms par jēdzienu – loma. Es ar to saprotu **daļu no psihes, kurai ir definējama un jēgpilna funkcija**. Tātad loma ir „mazāk” nekā cilvēks.

Arī Sieviete vai Vīrietis ir lomas – tātad – daļas no Cilvēka, bet tās var būt arī lomu grupas. Kas attiecas uz vīriešu lomām, tad mums mūsu mērķu vārdā ir jāizdala vismaz divas – Tēvs un Dēls, bet no sieviešu lomām attiecīgi Māte un Meita.

Nobrieduši cilvēki dzīves vidusposmā satiekas kā Sieviete un Vīrietis. Bet – ai, cik neviegli ir līdz tam aizdzīvoties – un par to lielā mērā ir šī grāmatā! Jo jaunībā savas personiskās nedrošības un nesadziedētu zaudējumu dēļ cilvēkiem ir raksturīgi slēpties tādu lomu aizsardzībā, kurās ir vara. Un pirmkārt jau tad mums jārunā par Mātes un Tēva lomām un to varu – matriarhātu un patriarhātu. Šīm lomām ir raksturīga „diagonālā” komunikācija – tās prasa, lai partneris pretī būtu attiecīgi Dēls vai Meita. Kas parasti izraisa abu diagonāļu miju attiecībās – „vispirms es tev būšu mamma un tu būsi mans nevarīgais dēliņš, bet pēc tam tu par mani parūpēsies kā tētis par savu meitiņu!” Vai otrādi.

Mums ir jāvar aiz šīs spēles redzēt ko vairāk nekā tikai spēli. Būtībā Mātes un Meitas lomas pat var uzskatīt par vienas lomas divām izpausmēm. Jo nereti tieši ar Meitas lomas palīdzību (rādot sevi kā nevarīgu un glābjam, tādējādi uzaicinot vīrieti godpilnajā Tēva lomā) Lielā Māte realizē savu mūžseno matriarhālo varu.

Bet tagad nedaudz atpūtīsimies no teorētiskiem vispārinājumiem un atgriezīsimies pie dzīves. Palūkosimies uz Raiņa dzīvesbiedrenes Aspāzijas dzimtaskoku un uz to, kas tajā „izaudzis”.

Par Dāvu I.

Šis stāsts man stāstās pēc tā, ko „Mūžīgajos spārnos” jau izstāstījusi Saulcerīte Viese. Tomēr tas ir arī cits, jo, papildināts ar manu redzējumu, mainās.

Sākšu stāstīt no 1805. gada, kad apprecas turpat 50 gadus sasniegušais Dāvus ar savu 24 gadus jaunāko pusmāsu Trīni. Asinsgrēks? Jā, tā to

nosauktu uz Tēva varu un tiesībām dibinātā kristietības ideoloģija. „Ej prom no dzimtās Ūras!” Dievs teica Ābrahāmam. Tātad arī no savas izcelsmes ģimenes, no mātes, no māsām.

Taču Dāvum Zaļenieku barons teica tieši otrādi! Patriarhātā radnieku, tajā skaitā brāļu un māsu laulības ir norma, nevis grēks. Jo tādā veidā bērni paliek Lielās Mātes varas zonā, pretī par to saņemot dzimtā pavarda drošību. Tātad abpusēja ieinteresētība.

Bet tagad pievērsīsimies laikmetam, kurā notiek šīs precības. Lielā Franču revolūcija Eiropai ir atnesusi jaunu laikmetu. Tā elpa ir jūtama arī cariskās Krievijas rietumnieciskajās guberņās, kurās pavisam drīz „viesosies” arī franču revolūcijas izraisīto notikumu „dēls” – Napoleons Bonaparts ar savu karaspēku, nesdams nevis paverdzinātāja, bet gan garīga atbrīvotāja nimbu ap galvu.

Tomēr Krievijas bēdīgais ekonomiskais stāvoklis jau labu laiku bija licis cara padomniekiem, kas nereti bija Baltijas muižnieki, lauzīt galvu, kā lai padara valsti turīgāku. Un galvenā ideja, par kuru visumā nebija šaubu, bija liberālisms – jādod dzimtcilvēkiem vairāk tiesību un brīvības, attīstot reālas naudas - preču attiecības tautsaimniecībā. Šaubas bija tikai par šīs idejas realizācijas ceļiem un ātrumu.

Tiem, kas līdzīgi kā es, ir dzimuši Padomju Savienībā, tas asociējas ar 20 gadsimta 80 -to gadu līdera Mihaila Gorbačova reformām, kad līdzās kolhoziem un sociālistiskajiem valsts uzņēmumiem tika dibināti brīvās uzņēmējdarbības kooperatīvi, kas ievadīja tālāko tirgus ekonomikas atjaunošanu šajā teritorijā.

Dāvus – dzejnieces Elzas Rozenbergas (Aspazijas) vecvectēvs bija Zaļenieku muižas „kolhoza” drupinātājs – tāds, kas no algotā un drošā vagara un cara rekrūšu vervētāja darba jau cienījamā vecumā metās iekšā tirgus stihijā, kur nekas nebija garantēts, bet viss bija jāizcīna pašam. Un galvenā cerība tā laika aktīvākajiem dzimtcilvēkiem bija – tapt brīviem, dabūjot īpašumā zemi! Tas bija galvenais stimulē, sapnis un ceļa zvaigzne.

Muiža bija savdabīga māte, kura nelaida bērnus prom tikmēr, kamēr bija tiem ko ēst dot. Bet kad viss bija izēsts, neatlika nekas cits, kā laist bērnus pasaulē laimi meklēt, jeb – ienest sistēmā resursus „no ārienes”. Kas ir galvenais patriarhāta trumpis un attaisnojums, un kā dēļ mātei ir izdevīgi „uzaicināt” ģimenē tēvu, daloties ar varu. Jo viņš iet medīt un nomedīto nes mājās!

Progresīvākie muižnieki tajā laikā jau bija arī sapratuši, ka viņiem ir izdevīgi atbrīvoties no milzīgās atbildības, kas tiem bija cara patvaldības priekšā. Viņiem bija jārupējas un jāsniedz tas, kas tagad saucas sociālā palīdzība, - jātur graudu rezerves iespējamiem neražas gadiem, jāorganizē to izdalīšana un atpakaļatgūšana no zemniekiem, jāspriež tiesa, jāmaksā nodokļi, jādod caram rekrūši un jāveic vēl neskaitāmi šodienas pašvaldībai raksturīgi darbi.

Pārdot daļai spējīgāko zemnieku zemi, un uzliekot tiem par pienākumu veidot pagastu pašpārvaldi, bija moderna ideja. Savu juridisko formu un slīpējumu tā ieguva ilgā likumdošanas darbā turpmākā gadsimta garumā, bet kā ideja bija jūtama jau 19. gadsimta sākumā.

Šādos apstākļos barons Dāvum saka – „ej Būdnieku meitā!”. Līdz ar to viņš virza šo acīmredzami stipro un aktīvo kurzemnieku jauno ekonomisko iespēju virzienā, sasniegt patriarhālus mērķus ar matriarhālām metodēm! Mulsinoši...

Dāvus saka „jā”. Ko saka viņa jaunā sieva? Kaut ko, par ko tiek nopērtā. Tomēr šo laulību traumu – vismaz ilgtermiņā - jaunā sieva pārdzīvo, jo brālim ar māsu dzimst trīs dēli un divas vai trīs meitas, bet pati Trīne kļūst ne tikai liela rokdarbniece, bet arī lasītāja, kura zina Bībeli – patriarhālisma pamatdokumentu - no galvas!

Ne vienmēr patriarhāta virzienā darbojas vīrieši un matriarhāta – sievietes. Jo loma jau ir tikai loma, kuru var spēlēt abu dzimumu aktieri. Kas attiecas uz Mātes lomu, tad tā nereti ir ļoti vilinoša tieši vīriešiem, par ko būs runa vēlāk. Bet šeit – attiecībā uz Dāvu un viņa jauno sievu – kurš no viņiem bija vairāk kristīgi audzināts un līdz ar to vairāk pakļauts patriarhālajiem aizliegumiem? Izskatās, ka tā būs bijusi Trīne.

Par Dāvi II

Dāvus vecākais dēls Dāvis piedzima 1808. gadā – 3 gadus pēc savādajām laulībām. Tātad 1817. gadā, kad Kurzemes guberņā atcēla dzimtbūšanu, juridiski nostiprinot jau ilgi pirms tam gaisā vējojušās idejas, viņam bija 9 gadi un visu 18. gadsimtu latviešiem neiespējamās nākotnes izredzes – dabūt savas dzimtas īpašumā zemi uz laiku laikiem. Un līdzīgi kā viņa tēvs, Dāvis II netaisās nevienam šīs nākotnes iespējas atdot. Viņš gan iemācās kalēja amatu, gan prot „andelēt pa tirgiem” un strādā caurām naktīm lielā mērķa vārdā.

Līdzīgi kā tēvam, arī Dāvim II, dabūjušam simbolisko uzvārdu – Freimanis – laulības var būt tikai līdzeklis mērķu sasniegšanai. Taču atšķirībā no tēva, viņš apprec, cik var noprast, par sevi krietni vecāku sievu Lavīzi Neibergu (varbūt biznesa aprēķins, bet varbūt Dēla loma, bet varbūt abi divi), kura septītajā laulības gadā mirst, atstājot divas mazas meitiņas, jaunākā no kurām – Grieta (dz. 1835. gadā) ir Elzas Rozenbergas māte.

Atbilde uz jautājumu, kāpēc viņa apprecēs no diviem pirmajiem Dāvjiem tik atšķirīgo Dāvi III, iespējams, rodama viņas tālākajā bērnības stāstā, kura nosaukums varētu būt „Bārenīte” vai „Pelnrušķīte” un no turienes nākošajām nesadziedētajām jūtām. Tēvs apprecas otrreiz un Trīne Lībrehte, jeb Trīne II, ir viņas pamāte. Pasmāsa Doroteja un pusbrāļi Zamuels un Kristis „tiek vairāk mīlēti” un, kā Grietai šķiet, rūpīgāk izglītoti kā abas pirmās sievas meitas. Grietai bijušas ļoti pretrunīgas jūtas pret savu

tēvu. Dažreiz šādos apstākļos subjektīvais sajaucas ar objektīvo. Viņa noteikti bija bijusi vismaz sarūgtināta, ja ne dusmīga uz viņu par nespēju aizstāvēt meitu no pamātes diskriminācijas. Taču – viņa noteikti ir arī ļoti tēvu mīlējusi un cienījusi, jo savus trīs jaunākos bērnus nosaukusi vecāku vairāk loloto otrās sievas bērnu vārdos! Viņai bija daudz vieglāk mīlēt tēvu, nekā vecākajai mātai Annai, kurai bija jānes uz saviem pleciem smagā Varoņa loma - dīvainās vecāku laulības un mātes nāves jūklis, dažbrīd droši vien spēlējot arī savam vecumam neatbilstošo Mātes lomu attiecībā pret jaunāko māsu. Un abas šīs tendences – tēva apliecinājums un tēva noliegums, tikai dažādās attiecībās, izpaužas gan tajā, kā vīru izvēlas Grieta, gan tajā, kā vīru izvēlēšies Grietas meita Elza.

Dāvis II pēc savas vietas dzimtaskokā ir līdzīgs Zigmundam Freidam vai Jakobam Levi Moreno – diviem izciliem psihoterapeitiem – ar to, ka ir vecākais dēls vecam tēvam un jaunai mātei. Šī pozīcija ļoti stimulē tā saukto Edipa kompleksu. Literatūrā ir sastopamas domas, un es tiecos tām pievienoties, ka tāds Edipa komplekss nemaz neeksistē, ka ir „Freida komplekss”. Citiem vārdiem sakot – mātei ir jābūt gadu skaita un emocionālās attīstības ziņā dēlam tuvākai, salīdzinot ar vīru, lai dēlam rastos vēlme māti apprecēt. Kā redzams – šis Edipa vai „Freida komplekss” būtībā ir fantāzija par incestu nevis pats incests. Vēl viens tāds matriarhāls štrihs, kurš iezīmējas trīsstūrī Dāvis I – Dāvis II – Trīne II!

Šo tendenci Dāvja II dzīvē tālāk apstiprina precības ar par sevi vecāko Lavīzi (sieva – Māte?), tikai pēc kuras nāves ir iespējams iet tālāk – uz jaunāko (sievu – Meitu?) Trīni II. Savdabīgi ir arī tas, ka pirmie trīs bērni Dāvim II ir meitas (Freidam bija 6 meitas), kas atgādina svārsta virzību no vīrišķajiem abu Dāvju „izlēcieniem” atpakaļ – sievišķajā. Aizskrienot notikumiem pa priekšu – šķiet, svārsts tur arī paliek – jo, manuprāt, spilgtākās Dāvja II meitas Grietas zars izbeidzas ar varonīgo Elzu un vārgulīgajiem Kristapu, Zāmuēlu, Doroteju un mazmeitu Verēnu. Tomēr manā rīcībā nav datu par pārējo Grietas māsu un brāļu (māsas Annas un pusbrāļu un pusbāsu no tēva otrajām laulībām) pēcnācējiem, tādēļ tā paliek tikai hipotēze – par svārsta apstāšanos sievišķajā. Varbūt kā sodu par Dāvja I incestu. Un par Elzu Rozenbergu kā – Atriebēju. Nevis tautas verdzinātājiem vāciešiem, kā viņas pirmajā, Rīgas Latviešu biedrības godalgotajā lugā „Atriebēja”, bet gan – vīriešiem! Nu jau visiem, nevis tikai visiem trijiem viņas dzīves Dāvjiem.

Taču – mēs īsti neredzam, par ko jāatbiejas. Bet redzam – sievišķu ievainotību, nedrošību un dusmas, kas ir tipiska motivācija, lai kā pašārstēšanos izvēlētos Mātes lomu.

Un šeit vēl viens brīdinājums. Nedrīkst sajaukt Sievietes un Mātes lomas! Tās nav sinonīmi, varētu pat teikt, ka tās ir galīgi pretējas!

Ja Grieta ir piedzīvojusi augstāk minētos zaudējumus, kuri nav tikuši apzināti un sadziedēti, tad neapzinātā pašārstēšanās prasa aizsargāt to ar

varu, kura ir Mātes lomā, tādēļ ir saprotams un arī redzams no viņas dzīves – viņa veido matriarhālu struktūru ar sevi kā Lielo māti centrā.

Mātes loma.

Iedomāsimies, kā varēja justies sieviete pirmatnējās kopienas iekārtā, konstatējot, ka viņa kārtējo reizi kļūs māte. Vēl viena barojama mute, vēl papildus rūpes. Un nav neviena, pie kā varētu griezties un teikt – man vajag sociālo palīdzību un psiholoģisku atbalstu. Nav arī nekāda iemesla pieprasīt, lai vēl kāds uzņemās līdztbildību par jaundzimušo. Seksuāls kontakts ar šo sievieti taču nevar būt par šādas līdztbildības iemeslu, jo pirmkārt, nav tādu zināšanu, kas teiktu, ka sekss ir jāsaista ar bērnu dzimšanu, un otrkārt, seksuāli kontakti viņai ir bijuši ar daudziem vīriešiem, kā gan būtu nosakāms, kurš ir vairāk atbildīgs par bērnu...

Bet bērns dzimst un tikai tā māte nevarēja izvairīties no atbildības par jaundzimušo. Šādos apstākļos viņai nekas cits neatlika, kā izmantot tos resursus, kas viņai bija, panākot, ka citi – tajā skaitā vīrieši – palīdz viņai bērnu audzināt. Un viņai vajadzēja seksuāli sevi aizslēgt, lai nebūtu atkarīga no savām seksuālajām prasībām, bet varētu izmantot seksu kā instrumentu manipulācijām ar vīriešiem un tirdzniecībai ar tiem. Šāds stāvoklis izveidojās nevis no sievietes „iedzimti grēcīgās dabas”, kā dažiem gribētos to redzēt, bet gan no sievietes atbildības par bērniem.

Taču – iemācoties tirgoties un manipulēt, sieviete – Māte atklāja varu. Tā ieraudzīja, ka viņa spēj panākt, ka liels skaits ļaužu „danco pēc viņas stabules” un viņa spēj gan parūpēties par savu drošību, gan organizēt un vadīt sabiedrību tādā veidā. Tātad – Māte sadala resursus un vada – parasti manipulatīvi, nostādot vienu savu „pavalstnieku” pret otru! Piemērām, ieceļot kādu par Virsaiti un radot iespaidu, ka viņš ir tas, kurš ir galvenais. Un jā kāds nebūs ar to mierā, tad viņš sacelsies pret virsaiti, nevis pret Lielo Māti.

Tieši šis varas aspekts ir svarīgākā Mātes lomas sastāvdaļa. Tas, vai sieviete, kas šo lomu izvēlas, ir dzemdējusi un ir māte bioloģiski, ir neobligāti. Taču no otras puses šāda bioloģiska pieredze palīdz apgūt Mātes lomu. Tādēļ sievietes, kurām bioloģisku iemeslu dēļ ir grūtības kļūt mātēm, to ļoti pārdzīvo – ir apdraudēta iespēja iegūt tradicionāli visdabiskāko varu, kuru var izmantot, lai pašārstētos un pašapliecinātos uz citu rēķina.

Ja Mātes lomas pretendents nav obligāti būt dzemdējušam, tad jau to var izpildīt arī vīrieši! Tieši tā – šī loma ir nopietnas konkurences avots starp sievieti un vīrieti. Tā iespēja izmantot varu, manipulējot, vadot un sadalot iekšējos, visas sistēmas rīcībā nonākušos resursus.

Bet Tēva loma? Tā radās vēlīni un ir jauna. Izceļoties no apjausmas, ka „bērni dod varu”, radās izdevīgums atzīt savu līdzdalību bērna dzimšanā

un uzņemties atbildību par tā audzināšanu. Tādējādi radās pamats varas dalīšanai starp Māti un Tēvu.

Kā jūs domājat, vai ir kāds, kas labprātīgi atdod varu, ja spēj to realizēt pats?

Māte vienmēr apšaubīs Tēva spēju dalīt atbildību un šādām šaubām parasti ir subjektīvs raksturs – zaudējuma draudī. Ir krietns skaits sieviešu, kas ir ieinteresētas izmantot vīrieti kā „sēklas donoru” un pēc tam, kad ir dabūjušas bērnu, šo vīrieti „nogalināt”. Tajā skaitā dabūt par bērnu tēvu vīrieti, kurš nevar apdraudēt viņas varu – piemērām, vārgu alkoholiķi.

Bet

kas varētu būt Tēva loma pozitīvā veidā? Tēvs ir tas, kas spēj ienest ģimenes sistēmā resursus no ārienes, tādējādi stiprinot tās izdzīvot- un konkurētspēju. Apstākļos, kad sistēmā pašā resursu ir maz, Tēvam ģimenē ir pieprasīta un izcila loma, tajā iespējams pašapliecināties. Un atkal – vai Tēva loma var būt iespējama sievietei? Nu, protams, kāpēc gan ne? Sieviete var attīstīt sevī arī šo lomu, kas ir ļoti vēlami, lai Mātes lomas un sieviešu konkurences par to karjera nebūtu tās vienīgā iespējamā viņas dzīvē.

Par prātu, kas uzceļ žogus, un jūtām

Tautsaimniecībā jeb vienkāršoti – biznesā – ir svarīgi balstīties nevis uz emocionāliem, bet gan pragmatiskiem, uz prātu un aprēķinu balstītiem apsvērumiem. Un spēt šādus – pragmatiskus lēmumus realizēt, neraugoties uz visām grūtībām, kuras tie varētu izraisīt, gadījumā, ja būtu pretrunā ar emocionāliem motīviem. Cilvēki, kuri, Blaumaņa vārdus pārfrāzējot, spēj uzcelt prāta žogus, neļaujot jūtām rāpties tiem pāri, tiek dēvēti par „stipriem”. Bet tā kā jūtas attiecas uz zemapzinīgo un sievišķo, tad var teikt arī, ka stipri ir tie, kuri neļauj sievietei un sievišķajam sevi ietekmēt, kuri spēj būt „vīrišķīgi” – tātad nejūtīgi.

Šeit mēs atkal ieraugām, ka sievišķo ir tik viegli sajaukt ar progresu kavējošo. Sievišķais tāds nav, tāds ir mātišķais, ja tiek pielietots varas nostiprināšanai, nevis bērnu dzemdēšanai un audzināšanai.

Un šo sajaukšanu var izdarīt gan vīrieši, gan sievietes – viņām tas var radīt un uzturēt gan slaveno zemo un apdraudēto pašapziņu, gan slavenās sievišķās vainas sajūtas.

Tomēr, kā liecina ne tikai stāsti par Dāvu I un Dāvi II, jūtu iesprostošana bija iespējama un ievērojami paplašināja tautas dzīves telpu ne tikai materiālā, bet arī garīgā un emocionālā nozīmē. Tā trenēja gribas „muskulatūru” dodot iespēju satrenētajiem indivīdiem nest arvien lielāku un lielāku atbildību par sevi, savu ģimeni, tuvāko apkārtni, tautu un valsti. 19. gadsimta vidū radās tā sauktā „Vecā strāva”, kura tā tika nosaukta tikai pēc tam, kad sevi bija formulējusi Jaunā. Abi Dāvji un viņiem līdzīgo daudzu

citu *vecāko dēlu* domāšana, vērtības un pasaules izjūta bija tā, kas vēlāk materializējās Vecās strāvas Rīgas Latviešu biedrībā un tās ideālos.

Par svēto seksualitāti

Kādreiz, kad cilvēki nebija izdzīti no paradīzes un kad Dievs vēl tiem nebija lēmis likteni – „sava vaiga sviedros tev būs maizi ēst”, seksualitāte vēl bija svēta. Tā tika pielūgta un tai tika sekots, nebija nekādu iemeslu, lai tā nebūtu. Ķermeniskais kā iespēja vadīt sevi un savas norises gan pie vīriešiem gan sievietēm tika izpētīts visos sīkumos un izmantots dzīves pilnvērtīguma, laimīguma un kā minēts augstāk – stresa vadīšanas vārdā.

Taču apstākļos, kad barība pati nekrita mutē, bet tā bija jāiegūst sūrā darbā, kad neveiksmes šajā darbā draudēja ar badu un nāvi, - tad seksualitāte vairs nevarēja palikt iepriekšējā statusā. Kāds bija jāvaino par to, ka tā vietā, lai dotos medībās vai līdumu līšanas darbā, vīrs paliek gultā guļam ar sievu, kura viņu neskubina uz šiem darbiem, bet gluži otrādi, - arī pati nesteidzas pie sakņu dobēm un uz lopu laidarū. Skaidrs, ka pie bada un izputēšanas kāds bija vainīgs, un tā bija seksualitāte.

Tomēr neizglītotam cilvēkam nav tik viegli operēt ar abstraktiem jēdzieniem, daudz vieglāk ir vainot kaut ko konkrētu – piemērām dzimumorgānus, kā arī visu, kas ar tiem „nāk sakarā”, piemērām, masturbāciju.

„Deviņpadsmitajā gadsimtā meitenes, kuras noskaidroja, kā dabūt orgasmu masturbējot, medicīna atzina par slimām. Bieži vien viņas tika „ārstētas” vai „pārmācītas”, amputējot vai piededzinot klitoru, vai arī ar „miniatūrām jaunavības jostām” – kaunuma lūpas tika sašūtas kopā, lai neļautu pieskarties klitoram” (Īva Enslere).

„Rokas virs segas!”, mazmeitai varētu būt pavēlējis vectēvs vai vecmamma, pamanot ko aizdomīgu viņas elpošanā, kustībās, vai ķermeņa pozā tajā īsajā laiciņā, kas ir starp iešanu gultā un aizpeldēšanu sapņu laiviņā. Un mazmeita saprata, ka tas, kas zem segas, ir aizliegts un ja tā, tad pamatoti. Un ja domas tomēr kavējās pie tā, kas kaut īsu brīdi, tomēr tika izjūsts kā patīkams, tad domas nevarēja nebūt grēcīgas. Un meitene pati nevarēja neizjust sevi kā grēcīgu.

Tā nu notika tas, ka cilvēki drīzāk bija ar mieru staigāt paceltām rokām, lai tik nebūtu jātuvojas ķermeņa zonai, kas tik bīstama. Bet ilgi tā nenostaigāsi, gluži aizliegt seksualitāti nespēj pat daudzpieredzējušais vectēvs. Tādēļ garīgi un emocionāli seksualitāte tika sublimēta – novirzīta prom no ķermeņa. „Tumša nakte, zaļa zāle”, vai „Kur tu teci gailīti manu” ir gana spilgti seksuālas dziesmiņas. Taču ir jau vēl nerātnās dainas – panti, kuros seksualitāte draiskojas daudz neslēptāk.

Pastāv viedoklis, un man tas šķiet visai pamatots, ka gan krusts kā simbols, gan kristīgo baznīcu arhitektūra ataino sievietes iekšējos

dzimumorgānus. Tādējādi sievietē svētdienā atnāk uz baznīcu, apsēžas „vaginālajā ejā” un vēro, kā pa to garām aizsoļo vecāku un jaunāku vīrieškārtas priesteru kompānija. Tikuši līdz krustejai, kas simbolizē dzemdes kaklu ar uz abām pusēm „aizejošajiem” olvadiem, tie met krustus un krīt ceļos. Bet, pavirzījušies vēl uz priekšu – līdz altārim – dzemdes simbolam, šlaksta simbolisku sēklu baznīcas vissvētākajā vietā. Mēdz atgādināt, ka reliģiska ekstāze ir daudz spēcīgāks impulss par orgasmu. Droši vien tādēļ, ka tas pats orgasms vien ir, tikai aizliegts un sublimēts, tādēļ – daudz saldāks. Gan ejā sēdošajai dievlūdzejai, gan priesteru pulciņam, kas virzās, met krustus un šlakstās.

Atgriezoties pie „svētās seksualitātes” – „maize, kas savos vaiga sviedros ēdama”, pieprasa to aizmirst un pakļaut ekonomikas likumiem. Bet ekonomika ir prāta un aprēķina, tātad vīrišķības principa oāze. Tādēļ noliegta tiek ne tikai seksualitāte, bet arī sievišķais princips. Sievietes seksualitāte un sievietes ķermenis tātad kļūst dubultneaizskarams un dubultbīstams un dubultgrēcīgs.

Kā sievietei dzīvot šādos apstākļos? Šis jautājums, diemžēl ir aktuāls arī vēl šodien, kad mēs esam atbrīvojuši seksu. Taču tas nenozīmē, ka atbrīvota ir seksualitāte, attiecības ar savu ķermeni, attieksme pret masturbāciju, spēja mīlēt sevi, savu ķermeni un savus dzimumorgānus.

Aspazijas dzīves laikā šie jautājumi bija nesalīdzināmi vairāk neapziņas tumsā, aizsargāti ar bailēm no (bada) nāves, ja kāds riskētu cilāt, - tas neizbēgtu baznīcas soda un „degšanas elles ugunīs”. Sieviete bija jābaidās pašai no sevis, jāsamulst par visu, kas ir ne tikai „tur, lejā”, bet uz visu, kas attiecas uz jēdzienu – sievietē. Tas kļuva par vārdu, kas ietver sevī grēku, vainu un tādēļ uz to ir iespējams projicēt objektīvi ar sievieti un tās ķermeni nesaistītas nelaimes.

Par incestu

Ja pēcnācējus rada indivīdi ar līdzīgām ģenētiskām īpašībām, kādas ir asinsradniekiem, tad notiek šo (veco) īpašību nostiprināšanās un relatīva „savairošanās” ģenētiskajā materiālā. To izmanto selekcijā, nostiprinot vēlamas īpašības. Taču tas rada arī ģenētisko defektu „savairošanās” risku. Līdzīgi ar psihi – dzīvojot tuvu kopā asinsradniekiem, tie „vārās” savas dzimtas problēmās un sasniegumos, kā arī to līdzšinējos risinājumos un neatrisināmībā.

Tādēļ incesta (seksuālām un seksuāli emocionālām attiecībām starp tuviem radniekiem) aizliegumam ir gan bioloģiska, gan psiholoģiska loģika, turklāt tās abas ir līdzīgas – nepieļaut problēmu (ģenētisku un psiholoģisku) savairošanos, nodrošinot tām nepārtrauktu atšķirīga materiāla piekļuvi, kurā ir lielāka varbūtība rasties risinājumiem, nekā problēmām.

Tomēr vēsturiski incesta aizliegums radās nevis uz šādu – racionālu argumentu bāzes, bet gan patriarhāta cīņas par sevi laikā. Lai atšķirtos no matriarhālā, vajadzēja skaidru „frontes līniju” un kur gan visskaidrāk to varēja novilkt, ja ne seksā?

Matrai hālā sodomija līdz ar to tikai saprasta, kā viss ar seksualitāti saistītais, kas neiekļaujas patriarhāli sludinātajā monogāmas laulības koncepcijā, tajā skaitā arī, protams, seksuālas attiecības starp asinsradiniekiem.

Tomēr Aspazijas dzimtā incesta aizliegums nestrādā, turklāt tam ir pirmajā paaudzē šķietami pozitīvi rezultāti. Brālim Dāvum I un mātai Trīnei I dzimst pieci vai seši bērni un vecākais no tiem – Dāvis II (Freimanis) – kā ļoti tipisks ģimenes Varonis un tās smagumu nesējs nevarēja neradīt vecākos prieku ar saviem panākumiem šo smagumu nešanā. Tādēļ dabiski, ka Dāvim II, tāpat kā viņa tēvam, incesta aizliegums bija tukša un nesaprotama skaņa.

Bet tas liek mums aizdomāties, vai tikai abi nebija ne vien patriarhi, bet arī matriarhi? Vai viņi nebija atņēmuši Mātes lomu savām sievām? Ja jā, tad tā varētu būt patriarhāla atbilde par vēsturiskajiem pāridarījumiem un bailes, ka tie varētu turpināties.

Redzēdams, ka dūšīgajai meitai Grietai pēc veiksmīgas „Daukšu” saimniecības apprecēšanas diez kā neklājas ar jauniegūtās zemes vārgulīgo komplektējumu – dzērāju Dāvi III (Rozenbergu), un ka viņiem pēc laulības turpat 20 gadiem ir tikai viens 7-gadīgs bērns, turklāt atpakaļvelkošā – sieviešu – dzimuma, viņš, Elzai paaugoties, piedāvā to apprecināt ar viņas mātes jaunāko pusbrāli Kristapu, kuram tēva saimniecības mantošanā ceļā ir stājies vecākais brālis Zāmuēls.

Bet Grietai taču tieši tāds vīrs ir emocionāli izdevīgs kā aizsardzība pret iespēju vēlreiz piedzīvot kaut ko tādu, ko no vīrieša (tēva) ir pieredzējusi. Tādēļ Grietas atbilde tēvam ir steidzīgi piedzemdēti trīs bērnus, divi no kuriem ir perspektīvā – vīriešu dzimuma. Tātad viņai protests pret tēva risinājumiem ir dzīvs un izpaužas incesta aizlieguma formā. Taču ir arī piekrišana tēva risinājumiem un simbolisks incests ar viņu, jo bērnus viņa nosauc tēva otrās laulības bērnu – savu apskausto pusbrāļu un pusmāsas vārdos.

Iespējams tomēr arī, ka trīs jaunāko bērnu dzemdēšana bija nevis protests pret tēvu, bet tieši otrādi. „Daukšas” tiek izmaksātas tikai neilgi pirms šo bērnu nākšanas pasaulē. Tātad – varbūt Grieta spēja regulēt bērnu nākšanu pasaulē, izmantojot visdrošāko, bet toreiz laikam vienīgo kontracepcijas metodi, sauktu „guli viena”. Tātad – seksuāla sevis aizslēgšana, disciplinēšana un – manipulācijas ar seksu. Otrs izskaidrojums – naudu „Daukšu” izmaksāšanai deva Dāvis II, tādējādi galīgi pazemojot znotu.

Saulcerīte Viese „Mūžīgajos spārnos” ir solidāra Grietas incestuālā aizlieguma impulsiem – ir jūtams, ka viņa, kas arī taču ir sieviete, bet ne Dāvja Freimaņa meita, Elzas apprecināšanas ideja ar mātes pusbrāli Kristapu izsauc riebumu. Taču Elza pati šādu aizliegumu neizjūt! Autobiogrāfijā „Mana dzīve” viņa šos notikumus apraksta draiski, ar humoru. Ir jūtams, ka viņai – tik mazai meitenei - ir bijis vesels erotisks piedzīvojums domāt par Kristapu kā par savu iespējamo līgavaini. Tas, ka vectēvs galu galā nopērk jaunākajam dēlam citu saimniecību un viņš dabū arī citu sievu, mazajā Elzā izsauc sāpes un greizsirdību. Neviens nesaprot, kādēļ viņa tik dīvaini uzvedas Kristapa klātbūtnē.

Manuprāt, tas liecina par to, cik attīstīta ir bijusi mazās Elzas no vectēva un vecvectēva mantotā vīrišķā daļa un cik tuvu viņiem tā jutusies. Bet par to – nākošais stāsts.

Par tēvišķajiem vīriešiem Elzas Rozenbergas dzīvē

Ēģiptiešu mītā par diviem dvīņu pāriem – „četrīšiem” – Izīdu un Ozīrisu („labie”), kā arī Nefīdu un Setu („sliktie”), pirmā pāra attiecībās ir gan brāļa un māsas, gan mātes un dēla, gan meitas un tēva, gan sievietes un vīrieša attiecību iezīmes. Pirmajiem pasaules cilvēkiem vai cilvēkdieviem bija jābūt incestuālās attiecībās, lai cilvēku dzimums vairotos, neskatoties uz to, ka šādi vairojās arī „sliktā sēkla” vai „grēks”. Katra cilvēka attīstībā saspēle starp vīrišķo un sievišķo turpina šī četrinieka dejas iekšēji, psiholoģiski, taču Freimaņu dzimtā šī attīstība atkārtojās arī fiziski, bioloģiski. Un tam droši vien bija šos impulsus pastiprinošs efekts.

Elzas kā Izīdas pirmie tēvišķie Ozīrisi, kā jau minēts, bija abi Dāvji - vectēvs un vecvectēvs. Tie atgādina Olimpa valdnieku Zevu, kura greizsirdīgā sieva Hēra bija arī viņa māsa. Savu mīļāko Metīdu Zevs dabūja norīt, lai izvairītos no Hēras dusmām un savām bailēm, ka tas, kas piedzims, būs stiprāks par viņu pašu, tādēļ meitai Atēnai bija jādzimst no tēva galvas – tāpat it kā bez sievietes – mātes līdzdalības.

Senhellādas drāmas „Aspazija” galvenā varone darbojas Atēnās, turklāt ir slavenā tēlnieka Fīdija modele, tam darinot dievietes Atēnas skulptūru. Vienlaicīgi Senhellādas Aspazija ir arī valdnieka Perikla mīļākā, kas izkonkurē tā sievu Telezipi. Abas šī tēla līnijas: Aspazija – ar tēva prātu saistītā kara un pilsētu dieviete Atēna un Aspazija – sievu izkonkurējoša mīļākā ir Elzas Varones lomas iezīmētas. Tās, manuprāt, atklāj Elzas un viņas mātes Grietas jūtas pret Dāvi II.

Arī onkulim Kristapam, kurš „arvien smēķēja cigāru ar ļoti jauku smaršu” būs bijusi sava tēvišķi seksuāla loma – „no saldiem dūmiem piekūpēja istaba, ka viņot viņoja un smarša vēl ilgi izgaroja no viņa kuplās bārdas.” („Mana dzīve”) Diez vai šis būs tas cigārs, par kuru Z. Freids varētu būt teicis, ka „reizēm cigārs ir tikai cigārs”.

Svar

Īgākais „tēvs” garīgā ziņā Elzai ir bijis par viņu turpat 30 gadus vecākais filoloģijas maģistrants Kārlis Emīls Jansons. Viņa vadītās privātskolas turpat pusotra gada garumā meitenei ir bijušas bezmaz vai universitātes vērtībā – klasiskā un modernā literatūra, valodas, drāmas teorija. Uz visu to balstoties, talantīgā meitene 18 gadu vecumā uzraksta lugu „Atriebēja”, kura uzvar Rīgas Latviešu biedrības izsludinātajā konkursā. Tieši Jansons ir tas, kurš Elzu sāk saukt par Aspaziju. Meitene šo pseidonīmu nesaprazdama pieņem, tas viņai pielīp un tad, kad viņa grib no tā atbrīvoties, tas izrādās neiespējami. Šķiet, tas nozīmē, ka Jansons, šajā pseidonīmā būs ielicis kādas savas izjūtas pret jauno meiteni, kādu savu viņas redzējumu ka tik ne no Perikla lomas.

Var

būt viņš ir kā Perikls – karā ar persiem, darbā un rutīnā savu seksualitāti un radošo garu novārtā pametis nobriedis vīrietis, kuram vajag kontaktu ar savu Animu – iekšējo sievietes ideālu - un kurš to ārēji arī dabū – Elzas Rozenbergas izskatā. Tātad Aspazija kā hetēra – hellēniskā vīriešu emocionālā atmodinātāja un vai pat seksterapeite. To, ka starp abiem kādas erotiskas dzirksteles ir lidinājušās, netieši liecina tas, ka mājizglītība tiek pārtraukta ļaužu valodu dēļ. To tiešais iemesls gan ir bijis tas, ka kaimiņos saimniekmeita ir dzemdējusi bērnu no kalpa un tagad viss pagasts pastiprināti vērsa uzmanību uz meitu tiklību. Otrs erotisku jūtu pret Jansonu apliecinājums ir tas, ka kopā ar tā jaunāko brāli Elza divreiz bēg uz Rīgu, lai kļūtu par aktrisi. Pirmoreiz viņa kaunpilni tiek noķerta, otrreiz atgriežas pati, kad izbeidzas iztikas līdzekļi.

Par tēvu, kas vairāk līdzinās dēlam

Pirmais un līdz ar to - galvenais „dēliņš” dzejnieces dzīvē ir tēvs – Dāvis III (Rozenbergs). Ir pārsteidzoši, cik primitīvs un „kantains” viņš atceļojis pie mums no 19. gadsimta. Skopajās ziņās par Aspazijas tēvu, pirmkārt, iztrūkst ziņu par viņa dzimtu. Nu bija tāds 24 gadu vecs jauneklis ar 60 ha lielu saimniecību. Bija 18 -gadīga meitene, ko tēvs izprecināja jauneklim. Kas vēl tur bija?

Otrkārt, jauneklis bija „pamīksta rakstura” un dzēra. Par raksturu saprotams, bet kāpēc jādzer? Cilvēkam, kuram dzīve devusi tam laikam tik lielas iespējas! Kaut kam šeit jābūt – varbūt Dāvis III ir bārenis, varbūt kaut kas traģisks noticis ar viņa māti, zēnam mazam esot. Viņš ir kā neattīstīts, nepazīdīts kaķēns, tādēļ nespēj ņemties vīra spēkā un kā Īliņš nokāpt no krāsns un iet dzīvē lielus darbus darīt.

Treškārt, kaut kas īsti nav labi jaunā pāra attiecībās, ja veselus 12 gadus tie nodzīvo bez bērniem. Kas? Grietas psiholoģiska orientācija uz tēvu un to, kā viņš darīja lietas un no tā izrietošās dusmas uz vīru? Seksuālas grūtības?

Ceturtkārt, tēva teikšana nav jūtama Elzas precību gados, kas sakrīt ar saimnieciskām grūtībām. Elza ir atlikusi kā vienīgais vērtību nezaudējušais saimnieciskais kapitāls „Daukšās”. Tēvs atļauj laist to apgrozībā, nespējīgs meitu aizstāvēt no šādas pārdošanas.

Piektkārt, savās atmiņās, kas galvenokārt attiecas uz periodu, kad dzejnieces vecāku ģimene dzīvoja Jelgavā, tēvs tiek konsekventi pieminēts tikai deminutīvā – „tētiņš”. (Tas gan ir Elzas stils vispār – uzrunāt vīriešus, tos „pamazino”.) Visu tēva darbību aprakstā – uzpīpēšanā, iedzeršanā un pašā aizraujošākajā hobijs – ugunsgrēku vērošanā, kurai Dāvis „var neēdis vēltīt cauras dienas un naktis” sajūtams, ka meita pret viņu attiecas kā pret mūžīgo bērnu un kopjamu dzīves zaudētāju, kas nemainīsies nekad un ar ko apkārtējiem būs jāsamierinās.

Par Vilhelma Valtera sātana eņģeli.

Ja lūkojamies uz Vilhelmu Valteru caur tās literatūras blāķiem, kas dažādos laikos sarakstīti šeit, Latvijā, tad viņš izskatās diezgan neizprotams un pelēks – dzejnieces pirmais vīrs, dzērājs, „Daukšu” izputinātājs, laulības nodevējs, bēglis uz Ameriku, bezvēsts prombūtnē esošais, nesekmīgi meklētais, lai Aspazija likumīgi varētu salaulāties ar Raini. Šī viendabība ir stipri aizdomīga – izskatās, ka ziņas ir nākušas no viena – dzejnieces pašas liecību - avota, tikai tīrāzētas neskaitāmas reizes dažādos citos avotos.

Kā svaiga gaisa pūsma un alternatīva informācija par Aspazijas pirmo laulību nāk Zigmunda Skujiņa rokās caur Amerikas latviešiem nonākušās Vilhelma Valtera atmiņas, kuras Skujiņš literāri apstrādājis savā „Sātana eņģelī”. Tās ļauj paskatīties uz Elzu Rozenbergu, viņas rīcību attiecībā pret Vilhelmu un tās motīviem pavisam citām acīm, kā viņa pati to ir stāstījusi publikai.

Vilhelma tēvs ir no uzņēmīgās 19. gadsimta sākuma latviešu paaudzes - gluži kā Dāvis Freimanis. No muižas kučiera viņš kļūst par lielas zemes un ķieģeļu cepļa īpašnieku. Lai savus panākumus sociāli spodrinātu, apprec kādu vārgulīgu „muižas freileni”, kura vispirms dzemdē Vilhelmu, tad divas nedzīvas dvīnītes, bet trešajās dzemdībās mirst pati kopā ar jaundzimušo. Dēls aug bez mātes, tikai skarbā tēva audzināts.

Elzu Vilhelms satiek apmērām tajā laikā, kad mirst viņa autoritatīvais tēvs un jauneklis kļūst par vienīgo bagātības mantinieku. Viņš, audzis bez mātes un tikko „atbrīvojies” no tēva, iemīlas šajā aiz sievišķības nenoslēpjamajā mātišķībā no pirmā acu uzmetiena, ieraudzījis viņu spēlējām kādā teātra izrādē Jelgavā. Pērk tai rozes spaiņiem, rīko dižmanīgas ballītes, tēva grūti krāto naudu nežēlodams. Taču - vienlaicīgi demonstrē arī smalkas manieres, ir neatlaidīgs, taču taktisks.

Elzai šis ir laiks, kad viņa dzīvo „Daukšās” – šķietami pārmācīta, bet patiesībā iekšēji dziļi sarūgtināta, izmisusi un pārskaitusies par ģimenes

reakciju uz neveiksmīgajām bēgšanām uz Rīgu ar aktieri Robertu Jansonu. Saimniecība, kura jau līdz tam ir bijusi parādiem apkrauta, piedzīvo masveidīgu lopu krišanu, kas nozīmē neizbēgamu bankrotu. Ģimenei ar trijiem nepilngadīgiem bērniem faktiski draud bada maize. Un tad Elza parāda savu no Dāvja I un Dāvja II mantoto vīrišķās daļas bet varbūt – mātišķības krampi un spēju izdzīvošanas vārdā neapstāties nekādu aizspriedumu priekšā.

Stāsts īsumā ir šāds. Viņa izmanto Vilhelma zīdainiski atkarīgo iemīlēšanos un pieņem tā bildinājumu ar nosacījumu, ka līgavainis par 15 000 sudraba rubļiem atpērk „Daukšas” no viņas vecākiem. Lai to izdarītu, jaunajam vīram ir jāpārdod sava saimniecība. Šīs kombinācijas mērķis acīmredzot ir – iegūt pietiekoši naudas, lai zaudēto „Daukšu” vietā vecāku ģimenei varētu nopirkt mājiņu Jelgavā, kur tā varētu kaut pieticīgi, bet dzīvot. Kad tas ir izdarīts, Elza iestāsta jaunajam vīram, ka viņiem vajadzētu emigrēt uz Ameriku un sākt tur jaunu dzīvi. Abi ir tikuši vēl tikai līdz Žagarei, bet viņa „pēkšņi pārdomā” un pieprasa, lai vīrs „sākumā” brauc viens, iekārtojās, bet viņa tam sekos vēlāk. Valters arī aizbrauc, gan ne uzreiz – vispirms notriecis atlikušo naudu, atgriezies Jelgavā un pieķēris savu sievu gultā ar oficieri Kucevalovu.

Z. Skujiņš krāšņi apraksta, kā Elza seksuāli manipulē ar savu jauno vīru. Tā, kāzu naktī viņa kaila aptin ap kājām sienas pulksteņa ķēdi un saslēdz to ar priekškaramo atslēgu. Valteram šī nakts paiet uz balkona ar spaini pagalvī. Taču citreiz, kad Elza ir panākusi, ka Valters izvadā viņu pa Rīgas teātriem un iztērē uzdzīvei simtiem rubļu, sagādā abiem vēl nebijušu seksuālu baudu.

-Traks bābiets, - tā es dzirdu norūcam kādu no daudzajām dzejnieces nākotnes vīrieškārtas personām, izdzirdušam šo stāstu no Elzas Rozenbergas un viņas dzimtas dzīves.

-Maita... – tā pirmajam piebalso otrs, kas acīmredzot ir līdzīgi cietis no daiļās dzejnieces, un sulīgi nospļaujas. Tik daudzi vīrieši jutās un varēja justies aizvainoti par to, ko ar viņiem nodarīja vai varēja nodarīt Elza Rozenberga.

Un atkal radīsies jauni atriebības riņķi un tā tas nebeigsies nekad. Vien cilvēks, kas var uz to palūkoties ar gana plašu un dziļu skatu, spējīgs just līdzī un saprast visus, var būt no šīs atriebības brīvs.

Kāds tēvs, tāds vīrs?

Stāstot par Grietas ieprecēšanos „Daukšās”, mums palika neskaidri viņas divpadsmit gadi bezbērnu laulībā līdz Elzas dzimšanai un deviņi – pēc. Vēlāk viņai, turpat 40 -gadīgai, vēl dzimst 3 bērni, turklāt pēc zīmīgās sarunas ar savu tēvu par Elzas izprecināšanu. Tādēļ ir jāapšaubā kādas slimības izraisītas neauglības iespēja jaunībā. Redzot, kā Elza ir seksuāli

manipulējusi ar Vilhelmu Valteru, ļoti ticami šķiet, ka viņa to ir iemācījusies no mātes, redzot un jūtot, kā tā manipulē ar tēvu. Ņemot vērā, ka abi - tēvs un pirmais vīrs - piederēja pie Elzas „dzērāju listes”, kā viņa to nosauc autobiogrāfiskajā „Rudens lakstīgalā”, zinot, ka abi bijuši „pamīksta” rakstura, kas Vilhelmam acīmredzot veidojies, augot bez mātes, varam izvirzīt hipotēzi, ka, pirmkārt, arī Dāvis III varētu būt bijis bārenis, līdzīgs mātes nepazīdinātam kaķēnam, un, otrkārt, abu alkohola atkarību varētu būt stimulējusi (nevis izraisījusi!) sievu seksuāli (un ne tikai seksuāli) manipulatīvā uzvedība.

Ja tas ir tā, tad mēs spilgti redzam, kā Elza visādās nozīmēs „izglābj” savu tēvu, apprecot tam līdzīgu vīrieti. Viņas personiskajā izaugsmē šīm precībām ir bijusi arī uzvaras pār tēvu nozīme ar seperēšanās jēgu. Tātad – viņa ieguva iespēju turpmākajā dzīvē rīkoties vairāk neatkarīgi no savu vecāku pieredzes, balstoties tikai uz savu ceļu.

Tēvu meitas precības nepāraudzināja, bet kas attiecas uz Valteru – šīs neveiksmes viņu norūdīja un lika pieaugt. Amerikā viņš iemācījās skaitīt naudu, nedzīvot pāri saviem līdzekļiem un kļuva par veiksmīgu krodzinieku Ņujorkas ostmalā. Viņa krogā, kuru tad jau bija nopircis cits latviešu emigrants, pēc 2. pasaules kara pulcējās aizokeāna trimdas latviešu intelektuālā elite.

Elzas Rozenbergas manipulācijas ar citiem vīriešiem

Pēc stāsta ar Vilhelmu Valteru seko stāsts par oficieri Kucevalovu, kuru mēs jau iesākām. Kļūstot par oficiera madāmu, Elza varētu materiāli nodrošināt savu turpmāko dzīvi. Šādi plāni tiek kalti. Taču virsnieks ar tatāra asinīm izrādās nemanipulējams – par atbildi uz viņas droši vien joprojām pielietoto triku, turot mīlnieku seksuālā izsalkumā, vienlaicīgi izvirzot tam prasību virkni, atbild ar to, kam Valters bija par vāju - ļauj Elzai noķert sevi gultā ar citu, droši vien pērkamu, sievieti. Romāns ir galā un, šoreiz ar izgāšanos. Ir galā arī Elzas jaunā afēra – man tomēr gribas to tā nosaukt - arī tādēļ, ka, neskatoties uz oficiera atvainošanos un lūgumiem, attiecības turpinātas netiek. Jēga būtu bijusi tikai afērai, nevis pašām attiecībām.

Mums nav informācijas par Elzas Rozenbergas seksuālo dzīvi starp Kucevalovu un Pliekšānu. Bet ir ziņas par ļoti daudziem uz Elzu Rozenbergu aizvainotiem vīriešiem.

Ādolfu Alunānu Elza vaino par savas lugas „Atriebēja” nozaudēšanu un tās plaģiātu savos „Senčos”, bet Jāni Jansonu - Braunu – par „Antonijas” nozaudēšanu (neuzmanīgi lasot vējainā laikā, tā aiziet „vējiem līdzī”). Cik simboliski – viņa atdod „sevi” šiem vīriešiem savā vienīgajā eksemplārā, ar kuru tie tik necienīgi apietas! Pēterim Stučkam, vēl „Dienas Lapas” redaktora krēslā, viņa iesniedz ļoti asu rakstu pret Alunānu, kurš diplomātisku apsvērumu dēļ netiek publicēts, par ko atribjas nākamajam radniekam, pārejot uz „Vecās strāvas” izdevumu „Baltijas Vēstnesis” pie Bernharda Dīriķa. Tur viņa raksta asus, „Dienas Lapu” un tās vīriešus kritizējošus pantiņus, palikdama pie vecstrāvniekiem ilgāku laiku. Līdz uz viņu noskaities un aizvainots ir pat farmācijas maģistrs Birzmanis. Par to, ka Aspazija, ar kuras „Saules meitu” kabatā un pašu dzejnieci sirdī viņš staigāja apkārt, ir atkal „Jaunajā strāvā” pie Jāņa Pliekšāna.

40 gadus vēlāk – saņemot ziņu par Pētera Stučkas nāvi – Aspazija rakstīs, ka Stučka ar Doru Pliekšāni un Jansonu - Braunu, apspriežot jautājumu slēgtā toreizējo jaunstrāvnieku sēdē, attālināja Raini no „Jaunās strāvas” par to, ka tas atteicās saraut attiecības ar Aspaziju. Jansons - Brauns pats izteica viņai mīlestības apliecinājumus, bet saņēma atraidījumu, tomēr tas netraucēja viņam informēt Aspaziju: „vai nu atkāpties no Raina, vai Rainim būs jāiet prom no redakcijas” („Kā es atceros Pēteri Stučku”). No vienas puses – kas tik neskaitās politiski jautājumi! No otras – kas tāds sievietei ir jāizdara, lai vīrieši, kaut arī ne sevišķi nobrieduši, tā reaģētu?

Nemēģinot tagad iztiesāt, kam kur bijusi taisnība, turklāt zinot, ka tā nekad nav viena, nākas tomēr secināt, ka veids, kādā Elza ir veidojusi attiecības, izraisīja daudzus konfliktus un atstāja aiz sevis lērumu aizvainoto. Vai dejas musturu, kuru viņa izmantoja pret Valteru, viņa neizmantoja arī

citās attiecībās? Arī tādās, kur viņai nebija sekss, bet bija seksualitāte – koķetērija, flirts, fantāzijas un cerības?

Kopā ar Raini

Laikā, kad Aspazija iemīlas Rainī, viņai ir arī romāns ar juristu Kārli Ozoliņu, kurš ir prototips „Rudens lakstīgalas” Zemzarītim. „Manā dzīvē” viņa raksta: „mīla pret K. O. bija vairāk jutekliskas un kaislībai radnieciskas dabas, (...) turpretī mīlai pret Raini bija vairāk garīgs, dvēselisks, cilvēkmīlas raksturs.(...) Es savu lielo mīlu pret Raini sajūtu lielāko tiesu kā mātes mīlu, ar kādu tā mīl cietēju un slimu bērnu, bet arī pa daļai kā simpātijas pret liela gara cilvēku, kas ir saudzējams un atbalstāms...”

Tā tad mātes jūtas ir bijušas apzinātas! Tās izkonkurē sievišķās seksualitātes radītās. Manuprāt, iemesls šeit var būt tikai viens – bailes no seksualitātes un bailes no tā, ka bagātais jurists manipulēs un izmantos viņu, kā nu vien pratīs un viņa būs spiesta samierināties ar beztiesiska radījuma lomu, gluži kā viņas dzimtas sievietes pagātnē. Vīriešiem uzticēties nevar – tiklīdz tu atstāj teikšanu viņiem, tā atpocies apspiesta un pazemota!

Un izeja? Jāņem vara savās rokās, jāveido tādas attiecības, kurās vara piederētu pašai – gluži kā tas bija ar Vilhelmu Valteru un kā mātei ar tēvu!

Bet Rainis, kā viņš varēja to pieļaut? Viņam tas bija emocionāli izdevīgi – arī viņš bija audzis faktiski bez mātes, jo, lai gan līdz 6 gadu vecumam tā viņam bija bijusi fiziskā tuvumā, tomēr noskrējusies darbos un lielā muižu nomas biznesa krenķos, kā arī jūtās, kas viņu ierāva sevī pēc divu vecāko dēlu nāves un par ko es jau rakstīju iepriekš. Pilnīgi neaizvietoājama Rainim ir Aspazijas mātes mīla pēc aresta, cietuma un trimdas laikā. Tikai tā viņš spēja pārdzīvot šo kritienu – no sešistabu dzīvokļa un tūkstošu rubļu ienākuma Rīgā uz istabu Pleskavā virs vistu kūts, kurā, gaidot nosūtīšanu uz Slobodskas trimdu, jāpāpjas pa redeļu kāpnēm, mēģinot izdzīvot ar trīsdesmit rubļiem mēnesī, ko izdodas sagrabināt par tulkojumiem.

Aspazija Raini un Rainis Aspaziju uzrunāja deminutīvā. Atcerēsimies, tā viņa sauca arī savu tēvu – par tētiņu. Kamēr vīrieti izdodas noturēt deminutīvā, viņš nav bīstams un nevar apdraudēt!

Dzejniece velta trimdiniekam ne tikai mātišķu mīlestību, bet arī mātišķas rūpes – tā Gētes Fausta tulkojums sākotnēji ir Aspazijas darbs. Bet tad, pakāpeniski, pieliekot lielu cītību, šo darbu pārņem Rainis un tā noteikti ir viņa kā dzejnieka lielā skola, jo gribi negribi – ceturtā gadu desmita beigās bija jāspēj mainīt profesiju. Ne tikai šis, bet arī citi piemēri liecina, ka Aspazija ir izaudzinājusi Raini kā dzejnieku, pati tajā pat laikā samazinot savus „apgriezienus”.

Viņa jutās sarūgtināta, kad „dēls” pieauga un pārauga „māti”, īpaši tad, kad tas sāka pret viņu izturēties kā pret māti, nevis sievieti. Taču arī tas

izrietēja no atriebības scenārija – galvenais bija neatdot mātes varu. Viņiem bija tikai nedaudz virs četrdesmit, kad tie Šveicē sāka gulēt atsevišķi. Ap to laiku Aspazijai arī daudz laika bija jāpavada ārpus Kastanjolas, ārstējoties no „zarnu katara” vai citām šodien dīvaini skanošām „diagnozēm”. Tomēr deminutīvi palika.

Par cīņu par sievietes līdzāsnostādīšanu vīrietim

Teikšu uzreiz – brīdis, kad Aspazija kā sieviete nostātos blakus Rainim kā vīrietim, neiestājās, lai gan šo kā savu un arī citu izglītoto sieviešu uzdevumu Aspazija bija deklarējusi visu savu mūžu. Jā, viņi nostājās blakus kā partneri, kā dzejnieki, kā cilvēki un kā atbalstītāji viens otram. Bet ne kā sieviete vīrietim.

Bailes izrādījās stiprākas. Pēriens, ko 1805. gadā dabūja vecvecmāmiņa Trīne par pretošanos kāzām ar vecīgo pusbrāli, neļāva. Pazemojums nekur neizzuda, mātes to nodeva meitām un meitas izstrādāja vislabāko iespējamo aizsardzību pret šādiem pazemojumiem nākotnē.

Tomēr šī aizsardzība noveda arī pie tā, ka Aspazijai vairs nebija, kam nodot atmiņas par pazemojumu, kā arī panākumus vīriešu turēšanā kontrolējamā attālumā. Viņai nebija ne meitas, kas būtu varējusi to visu pārņemt, ne dēla, pret kuru to visu varētu vērst.

Tomēr Aspazija savā Mātes lomā izdarīja arī kaut ko vienreizēju gan vīriešu vardarbīguma profilaksē, gan sieviešu glābšanā no šīs vardarbības. Viņa gluži kā Dēlu izaudzināja Raini par Vīrieti, kas savai tautai bija pirmais neapzinātā apzināšanās gigants. Kā nenogurstošs sevis analizētājs un citiem piemēra rādītājs šajā ziņā. Modinātājs un apzinātājs – tā tad īsts, garīgs, nevis vardarbīgs virzītājs no zemapzinīgā uz apzinīgo – no sievišķā uz vīrišķo un abu šo daļu apvienotājs, nevis šķēlējs.

Taču pati viņa palika Māte...

Vardarbība pret sievieti. Un vardarbība pret vīrieti. Tās plānā redzamā un bezdibenīgā neredzamā daļa. Tās cēloņi un cauri gadsimtiem ejošās sekas... Vardarbības upuri, kas bez vārdiem lūgs saviem bērniem – kļūstiet par Varoņiem - Glābējiem, kas izglābj mūs no mūsu ciešanām, ko dzīve mums nodarījusi.

Un bērni nevarēs neuzņemties šo darbu, jutīsies lepni par Varoņa godu, atzīs to par savas dzīves jēgu esam. Bet diemžēl ne visiem izdosies ieraudzīt, ka dzīve ir arī priekš tam, lai to dzīvotu pašiem sev. Jo to jau var tikai tad, kad vecāki, dzimta un varbūt arī visa tauta ir izglābti.

Literatūra:

1. Aspazija „Aspazija” Senhellādas drāma, Kopoti raksti, 4. sēj. Rīga, Liesma. 1987
2. Aspazija „Rudens lakstīgala”, Kopoti raksti, 6. sēj. R. Liesma. 1987
3. Aspazija „Mana dzīve”, Autobiogrāfija Kopoti raksti, 6. sēj. R. Liesma. 1987
4. Aspazija „Kā es atceros Pēteri Stučku”, Kopoti raksti, 6. sēj. R. Liesma. 1987
5. Ī. Enslere „Vagīnas monologi”, Atēna. 2004
6. V. Rudzītis „Astoņi stāstiņi par un ap tautas dzejnieka Raiņa dzimšanu”, „Psiholoģijas pasaule”, Nr.9., 10. 2005
7. Z. Skujiņš „Sātana eņģelis”, Rakstu 3. sējums, Mansards. 2006
8. S. Viese „Mūžīgie spārni”, „Jaunā Daugava”. 2004